

Somai József

A demokrácia nem játékszer

A romániai magyarság fennmaradásáért évszázadok óta vívott harcában megedződött, mert a tatár, török, sváb, szász, osztrák, román, orosz mind erőteret kerestek maguknak az erdélyi "zordon Kárpátok hegy-völgyét járva". Úgy tűnik, hogy a történelmi rendek kezében lévő kézitusa eszközével védelmesített megmaradás biztonságosabb volt az itt letelepedetteknek e magukénak hitt világban, mint később a diplomáciai trükkökkel, békedöntésekkel, területek hatalmi összeolvasztásával és osztogatásával teli huszadik század is, amely az ezredfordulóra már majdnem mitizált, gyanúsán jó, nyugati demokrácia zubbonyát tálcán kínálja a "jobbulásunkra". Ez az út kötelező, még ha a szó illetlen is a szabadság zászlaját magasán lengető demokrácia fogalomrendszeréhez. Egy demokráciától, a *népitől* az idő nagy áldozatokkal járó kavalkádjai megszabadítottak, de a nyugatitól nincs "menekvés". Ezt a nagy súlyú, mindenki számára kihívást jelentő és mindent be- és átfogó demokráciát mi is elkezdjük, kezdetben feszenés hűhóval és sok gáncsolással, építeni. Majd lagymatag ütemű nagykoalíciósan együtt kezdtük alakítani a kánaáni ígéretekkel teli Európába süllyesztő demokráciát. Mindemellett - ugyebár a romániai magyarságnak sose volt könnyű - még a vállára kellett vennie egy másik demokrácia építését is, a testhezálló, belső (intim) demokráciát is. Hát nem boldogok (?) az erdélyi magyarok, hisz egyszerre két demokráciájuk is van: egyik a nagy, az országos, az európai, és a másik a saját, a belső. A baj csak ott kezdődik, hogy egy demokrácia építése is nagy teher lehet, hát kettő egyszerre.

Ennek a két demokráciának a terhe nagynak tűnik, mert szemmel láthatóan egyik sem megy igazából, durván mondva mindkettő csődös állapotba került, csak hogy amíg az egyikért amúgy koalíciósan, partnersen, kisszázalékosan és mai napig sem teljes konszenzusban vállalunk legjobb esetben részfelelősséget, addig a saját belső kis demokráciánkért, és annak csődjéért is, csak magunk vagyunk teljes egészében felelősek.

Lehet, szabad azt mondani, hogy csődös az RMDSZ politizálása az önrendelkezés és belső demokrácia megvalósításában? Szépen kifejezve a sikertelenséget, nem csak a belső választások örök huzavonája igazolja a képtelenségünket, hanem az is, hogy elmaradt a belső demokrácia előfeltételeinek a megteremtése: a pluralizáció, lakossági kataszter elkészítése, belső demokráciára való nevelés, a platformok anyagi képességét növelő tényezők támogatása, valamint effektív bekapcsolása a politizálásba és a magyarság közérdekű problémáinak megoldásába. A belső választások kérdése olyan lett, mint a gyermek kedvenc játékszere, amit nem tesz tönkre: megunja, félreteszi, eszébe jut, előveszi. A Kolozsvári Kiáltvány (1992. október) és a Brassói Kongresszus nagyon pontos leckét rótt az RMDSZ-re a belső demokrácia tekintetében, de a folyamat iránya a romániai magyar közösség alakulásában ellentétes irányt mutat.

A fentiek néminemű igazolására, valamint a vitaindítók felvetett kérdéseinek hatására három problémakörrel óhajtok foglalkozni, mégpedig: pluralizmus, összeférhetetlenség és természetesen a belső választások.

1. Ahhoz, hogy a szekér menjen - mindannyian tudjuk -, lovat kell fogni elébe, és nem fordítva, mert ahhoz, hogy a demokrácia szekere menjen, a pluralizmus lovát kellene befogni, ha a gazdának ilyen lova volna, és itt merül fel egyik nagy gondunk, a belső választásokon évekig rágódva, hogy pluralizmusunk nincs. Addig csúrtük-csavartuk a mámorosan kedvenc "egység" hiedelmét, míg oázis nélküli puszta sziget maradtunk egy politikailag rétegzett országos és európai környezetben.

Nem újság és nem is a mi találmányunk az, hogy a demokrácia a pluralizáción alapuló társadalmak eszköze az emberi jogok és törekvések érvényesítésére. A mi jogaink és törekvéseink érvényesítésének útja és garanciája, nem kétséges - amit számtalanszor, kezdve Kós Károlytól a Kolozsvári Kiáltványig, nem győztünk elégszer önmagunk és más tudtára hozni -, csakis a belső demokrácián alapuló önrendelkezésünk lehet.

Igaz, önrendelkezés tekintetében még csak vágyainkról álmodozhatunk, azonban az RMDSZ létrejöttétől fogva, de különösen a Brassói Kongresszustól kezdődően, a belső demokrácia alaptételeit, mint egyetlen lehetőséget, választotta működtetése eszközeként, mivel maga a demokrácia elválaszthatatlan a társadalom ideológiai tagoltságának a feltételeitől, és fordítva, akkor feltehető a jogos kérdés, hogy mi lesz veled RMDSZ, hová juthatsz romániai magyarság pluralizmus nélkül. Egyelőre, csakis a Szövetségünk, mint a magyarság egyedüli romániai

érdekképviselete, lehet az eljövendő önrendelkezésen alapuló autonómiák belső demokráciájának premisszája. Nem lehetünk semlegesek és felelősségünk tudatában cselekvésképtelenek ebben a kérdésben, ma még akkor sem, ha minőségileg a platformosodás gyenge, a társadalmi rétegződés szimpatizálói elenyésző számúak. Ezért tekinthető mulasztásnak, hogy a pluralizmusnak az erkölcsi és anyagi támogatása országos szinten, hatékonyan nem történt meg és a legtöbb, platformoktól kenyerét féltő, megyei szervezetek esetében teljesen hiányzik. Sajnálattal kell tudomásul vennünk, hogy a romániai magyar közösségben kisebbségben megvan még az a réteg, amelyik felismeri és próbál cselekedni is egy politikailag rétegzett magyar társadalom kialakításában. Itt elsősorban arra a társadalmat formáló értelmiségre gondolunk, amelynek felelősséget kell vállalnia abban, hogy hogyan menthető át a magyarság napjainkban is, és hosszú távon, megmaradásában veszélyeztetett megpróbáltatásokon.

A közel kétmillió romániai magyar közösség fejlődési ütemének lelassulása a környezethez viszonyítva ebben a kérdésben is megmutatkozik, mivel az egész Közép-Európában már így vagy úgy végbement a pluralizáció, csupán az egysíkúan felfogott egység nevében szigetként maradt közösségünk felejtett el pluralizálódni. A közösségünk csakis pluralizált egységben valósíthatja meg önrendelkezését, önkormányzatát, belső demokráciáját és juthat környezetéhez hasonló fejlődési ütemhez. Az a magatartás, amely a romániai magyar közösség belső demokráciájának kialakulását gátló, ha az RMDSZ valamely testülete, szervezete, vagy felelős tisztségviselője, nem vállalja fel kellő figyelemmel és felelősségtudattal a pluralizálódás kérdését, elfogadhatatlan, hiszen e nélkül nincs semmiféle demokrácia, még "belső" sem.

2. Nyilván egyetértünk azzal az elvvel, mint a demokrácia alapelveinek egyikével, hogy az önkormányzati modell feltételrendszerében a döntéshozó, végrehajtó, illetve az ellenőrző szférákat el kell egymástól különíteni.

Birtalan Ákossal nem kell vitáznom, mivel egyet értek vele az összeférhetlenség kérdésében, hiszen elemzése során eljutott az eddig ily módon fel sem vetett kérdéshez, a parlamenti képviselők helyének pontos tisztázásához, az RMDSZ döntéshozásban való részvételüket illetően. Félreérthetetlenül kimondta azt, amit ki kellett mondani, mégpedig azt, hogy a parlamenti frakció a Szövetség szempontjából igenis végrehajtó testület. Ez esetben is egy mélyen és "udvariasan" elhallgatott állapot érvényesült eddig, mert a suttogó politizálás tudatában volt annak, hogy ez is az alapelvtől való eltérés példája, de a kérdés tisztázása fel sem merült, tehát elmaradt, azonban ehhez hasonlóan az összefonódás más számtalan esetekben is felmerül, hiszen a Szövetségben alig akad döntéshozó szerv végrehajtó tisztségek nélkül vagy fordítva.

Az RMDSZ szabályozási folyamata, és ebből következően a demokratizmusa, kongresszusról kongresszusra az említett alapelveknek ellentmondóan rosszirányú folyamaton mentek és mennek át. Az alapszabályzatok elemzéséből kitűnik, hogy újabb és újabb megfogalmazásában, de különösen a testületei személyi összetételének szabályozásában, mindinkább lehetőség teremtődött e szférák összefolyására. Az 1993-as szabályozás félreérthetetlenül tartalmazza, hogy "... továbbá *el kell különíteni, és jól körülhatárolni* a döntéshozó, a végrehajtó, illetve az ellenőrző szférákat" (kiemelés S. J.), már az 1999-es szabályozás szerint az előbbiből csak annyi maradt (alapjában véve az alapelvből semmi), hogy "... és *meghatározza* a döntéshozó, végrehajtó, illetve ellenőrző testületek hatáskörét".

A Csíkszeredai Kongresszuson (1999), és az azt megelőző előkészítő időszakban, egyik legvitatottabb kérdés a Szövetség Operatív Tanácsa összetételének és hatáskörének kialakítása volt. Nyilvánvaló, hogy a szavazógépezet (60-40%-os aránya), amely pontosan a kongresszus összetételét eldöntő összeférhetlenség elvének sutba dobásával alakult ki, létrehozott egy olyan döntéshozó RMDSZ testületet, amelynek kilenc tagjából - elvi normák figyelembevételén - egyedül a tiszteletbeli elnök az, aki nem tölt be végrehajtó szerepet. Talán ennek az elvnek a figyelmen kívül hagyásával magyarázható, hogy a tiszteletbeli elnöknek, amennyiben jelen van a SZOT gyűlésen, legtöbbször különvéleményt kell megfogalmaznia és közzétennie.

Az összeférhetlenség kérdése ma már megoldhatatlanná vált a mostani stílusú politizálásban, mint a Szövetség belső demokráciáját sértő állapot, és súlyos következményekkel jár a döntéshozás érdekközpontú irányba terelése. Az RMDSZ pártosodási folyamata is ettől az elvtől való eltérés következménye.

3. A belső választások és a pluralizmus helye és szerepe a romániai magyarság politizálásában, a gyakorlattól eltérően, minduntalan prioritás kérdése kellene hogy legyen a politikamenedzselés útján az önrendelkezést és annak belső demokráciáját megvalósítani szándékozó mindenkori vezetés számára. Ezért ezen a téren cselekvésre gerjesztő néhány, talán ködbe veszett kérdést kellene fókuszba hozni, amelyeket a következő nyolc pontban csoportosítanék:

a) A belső választások, és a pluralizmus feltételezi a belső tagolódást az ideológiai tagolódás mentén, amelynek hordozói az RMDSZ-ben (a magyar közösségben) nyilván a platformok. A platformosodás vitája 1992-ben elindult,

azonban a mai napig nem zárult le. A mai napig megtaláljuk az RMDSZ politizáló berkeiben a platformok ellenzőit. A politizáló réteg nagy része semmilyen platformnak sem tagja, nincs ideológiai hovatartozása, az SZKT tagjainak nagy része (több mint 75%-a), megyei elnökök, nívum fórum, ifjúság, Partium, Széchenyi, Szórvány frakciók, de nem utolsósorban a függetlenek (19) nem tekinthető valamilyen ideológia felvállalójának.

b) A platformok, az SZKT, s ezen belül a frakciók viszonya természetellenes. A frakciók érdekszférák mentén alakultak, mesterkélten kialakított csoportosulások, az önámítás határát súrolva, a "színes" RMDSZ-t próbálják kifejeleg sugallni, erőszakosan helyettesítve az ideológiai tagolódást. Ez nem más, mint a demokrácia elveit helyettesítő kitalálmány.

c) A platformok és a megyei szervezetek viszonyában nem tapasztalható, hogy láthatóan jelen lennének a helyi szervezetek életében. Jelenlétük a belső politizálásban addig kizárt, amíg a területi szervezetekben a platformosodás szükségességének általános elfogadtatása meg nem történik.

d) A platformok támogatottsága - hozzájárulás a költségeik fedezéséhez, technikai struktúrákhoz való egyenlő hozzáférés (termék, számítástechnikai eszközök, egyenlő félként való bekapcsolása az információs hálózatba, tér biztosítása a "Szövetségben" stb.) minden szövetségi forráshoz - az RMDSZ paternitásától mentesen, egyenlő felekként, a teljes kibontakozásuk lehetőségét kellene hogy biztosítsa.

e) A platformok bekapcsolódása a szervezésbe, a közügyek intézésébe, a döntéshozásba, szabályozásba, regisztrációba, választások és belső választások közös szervezésébe az önbizalom és a hatékonyság növelését jelentheti minden fél számára.

f) A platformok vezetőinek részvétele, meghívottként vagy teljes tagként, az RMDSZ helyi és országos vezető testületeinek munkálataiba szélesebb körű érdekeket képviselő döntéshozáshoz és végrehajtáshoz vezetne.

g) A platformok viszonya az RMDSZ programjában foglalt feladatokhoz, vállalásaik megjelenítése programjaikban együttesen valóban színössé tennék az RMDSZ-t és egyáltalán a romániai magyar közösséget.

h) A közös akcióegység a pluralizmusra való nevelésben erkölcsi feladata kellene hogy legyen úgymond minden RMDSZ aktivistának, aki képes elfogadni a romániai magyar közösség demokratizálódásából fakadó pluralizációjának alapvető szükségességét.

Ezek után úgy tűnik, hogy az RMDSZ még adós a romániai magyar közösség igazi "színössé" tétele ügyében.

Az SZKT, a romániai magyarság politikai rendszerének csúcstestületeként, mint az RMDSZ két kongresszus közötti legmagasabb döntéshozó szerve a belső választások elsőrangú megcélzottja. Az SZKT hírneve, presztízse egyben az egész Szövetség hírnevét és presztízst hordozza. Az a tény viszont jól ismert, hogy nem minden tagja tekintette fontosnak a maga részéről a hírnévhez és presztízshez kapcsolódó felelősség viselését. Bizonyíték erre a nagyszámú hiányzás - időnként a 3/5-ös jelenléti norma is magasnak bizonyult és izgalmakat keltett a quórum kérdésénél -, továbbá a távolmaradás a szakbizottságok munkálataitól, valamint a független tagsági minőség mögé bújva a frakciók munkálataitól, de nem utolsósorban járult ehhez a presztízsveszteshez hozzá a testület szerepének, helyének, jelentőségének lekezelése.

Az SZKT hivatása, a kongresszus exkluzív hatáskörét kivéve, a romániai magyarságot érintő sorskérdésekben, legmagasabb szintű döntéshozó testületként és a Szövetség politikai nyilvánosságának legmagasabb fórumaként is működni. Jelentősége, szerepe, sokkal nagyobb, mint amennyire a gyakorlatban képes volt.

Összetételét immár harmadízben, a Brassói Kongresszustól kezdődően, az Alapszabályzat átmeneti rendelkezése határozza meg, amelynek értelmében főleg a reprezentativitás elve érvényesül különféle csoportérdekeket favorizálva vagy defavorizálva. Működésének és struktúrájának rendező elve az "egység", amelynek hibás értelmezése egy korcs, valójában megtévesztő pluralizmus fenntartását eredményezte, gátolva az igazi pluralizmuson alapuló belső demokráciához vezető utat. A romániai magyar közösségnek, eltérően a környező világtól, nem sikerült a demokrácia (esetünkben a belső demokrácia) alappilléreinek, a pluralizmusnak a kialakítása. A "színes" RMDSZ, vagy a reprezentatív képviselőből született mesterkélten "frakciós" SZKT, valójában csak a pluralizmus színlelése. A Szövetség becsontosodott, változásra képtelen ideiglenes döntéshozó testületet görget évek hosszú során maga előtt. Mindez azért, mert az RMDSZ, mint a romániai magyarság egyedüli érdekképviselői szervezete, nem vitte véghez a pluralizmus egészséges vitáját a közösség, másokhoz hasonló, politikastruktúrájának kiépítése érdekében, amely a romániai magyar közösség számára épp oly fontos, mint bármely más közösség számára Európában.

Az évekkel ezelőtt elkezdett, de nem mindig elvszerűen folytatott platformosodási vita ellenszenvet és nem szimpátiát váltott ki a közvéleményben, mert az RMDSZ nem vitte véghez a pluralizáció egészséges edukációs folyamatát sem. Kötelességével ellentétben maga az SZKT sem képes a pluralizálódás példamutatására, amennyiben a tíz frakciója közül csak négy mondhatja el, hogy valamely ideológia mentén alakult és működik, a 132 személyből csupán nyolcan kerültek az SZKT-ba valamilyen pártplatform képviselőjében. Sőt, a független minőséget kihasználva, nagyszámú SZKT tag még a 10 frakcióban megtestesülő színlelt pluralizmust sem érdemesítette a részvételre.

Természetesen önmagában nem oldódnak meg e szorító kérdéseink, éppen ezért javasoljuk, hogy az RMDSZ felelős tisztségviselői találják meg a módot és a fórumot, ahol a közeljövőben lebonyolítható lesz az "SZKT reformjának és a romániai magyarság pluralizmusának a vitája". Nyilvánvaló, ezektől elválaszthatatlan a belső választások, a belső demokrácia és az autonómia kérdésének vitája is.

A mai RMDSZ-t egyesek láthatóan a pártosodás fele sodorják, sőt ennek az irányzatnak már nyílt hívei is vannak. A hatalomra vágyakozásból sarjadzó egypártpolitika nézetének sikere (még attól eltekintve is, hogy rossz emlékeket idéz) az örök kormánylesés prioritását tűzi zászlajára. Egy ilyen jövőkép viszont talonba helyezi az önrendelkezés kérdését, szükségtelenné teszi a pluralizációt, feleslegessé a belső választásokat (alapjában véve a belső demokráciát), és utóvégre az örökös hatalomra törekvés sokak tetszésére Trianon feledtetésének ragyogó útja.

Feleim! én félek, hogy ez a játék a demokráciával az önpusztítás verziója.

- [András Péter: Hosszú távú szempontok a belső választásokról való gondolkodáshoz](#)
- [Bakk Miklós: Modellviták - rejtett stratégiák](#)
- [Borbély Zsolt Attila: A belső választások és a belső parlamentarizmus viszonyrendszere](#)
- [Fórika Éva: Amire felesküdtünk Isten és ember előtt](#)
- [Ráduly Róbert: A politikai önrendelkezésünk alapjairól, avagy a belső választásoktól az erdélyi magyar önkormányzatig](#)
- [Reiter József: Belső választások a felvidéki magyarság körében \(dilemmák és perspektívák\)](#)
- [Somai József: A demokrácia nem játékszer](#)
- [Székely István: A belső választások és az RMDSZ hatalmi szerkezetének összefüggései](#)
- [Az RMDSZ III. Kongresszusán jóváhagyott Alapszabályzat-határozat](#)
- [A belső választások alapelvei](#)
- [Határozat az RMDSZ Szövetségi Képviselők Tanácsa megválasztásáról](#)
- [Tonk Sándor: Romániai magyar magánegyetem](#)
- [Hódi Sándor: Tíz év után](#)
- [Mírnics Károly: A balkáni Janus-arc](#)
- [Győri Szabó Róbert: A nemzeti kisebbségek oktatási rendszerei Ausztriában](#)
- [Közvéleménykutatás a romániai magyarok körében](#)
- [Egyed Ákos: A román történetírás az 1848-as magyar forradalomról és a magyar-román nemzetiségi kérdéstről](#)
- [Egyed Péter: Az autonómia, az egyetem és a család kérdése az RMDSZ-programokban](#)
- [Grúber Károly: Macbethről Sean Conneryig. A skót nacionalizmus politikatörténeti vázlata](#)
- [Kovács Péter: A rodopi mufti esete a nemzetközi joggal: Kisebbségi autonómiabarát ítélet az Emberi Jogok Európai Bíróságán: magányos fecske vagy új tendencia?](#)
- [Salat Levente: Szempontok a multikulturalizmus fogalmának romániai értelmezéséhez](#)
- [Vass Csaba: Identitásválasztás és xenológia. A magyarországi Román Kisebbségi Önkormányzat választási kudarcának tanulságai](#)
- [Veress Emőd: A román parlament szerkezete](#)
- [Zsigmond Csilla: A NATO-terjeszkedés és a koszovói háború a román sajtóban \(1999. március 1. - április 30.\)](#)
- [A nemzetiségi irodalom válogatott bibliográfiája](#)
- [A magyar politikatudomány válogatott bibliográfiája](#)

